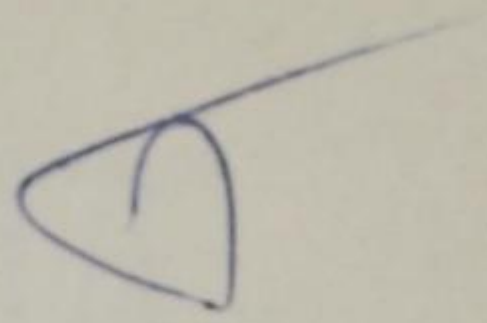

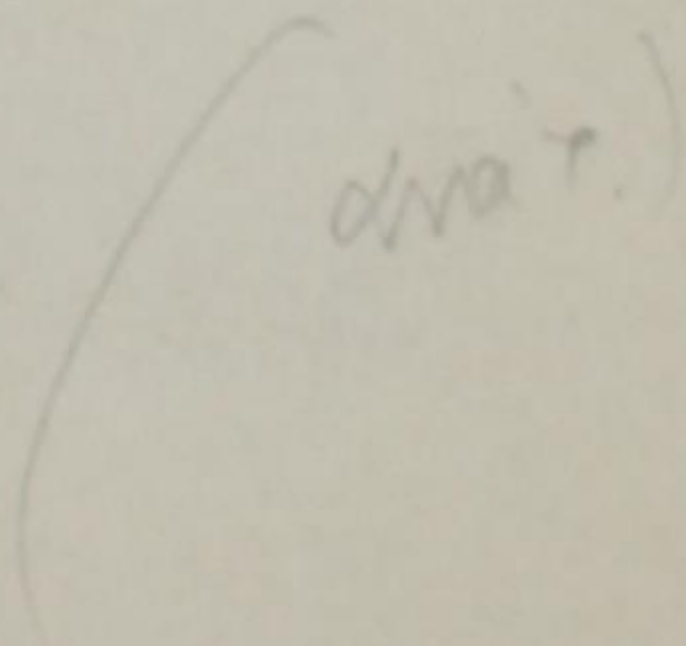
Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΧΙΜΑΡΙΩΤΩΝ ΣΤΑ 1570
ΚΑΙ Η ΑΛΩΣΗ ΤΟΥ ΣΟΠΟΤΟΥ

**Ανάτυπο από την
«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», τόμ. ΙΖ'*

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1968

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΖ'

• ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ—ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1968 •

ΤΕΥΧΟΣ 196—197

Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΧΙΜΑΡΙΩΤΩΝ ΣΤΑ 1570 ΚΑΙ Η ΑΛΩΣΗ ΤΟΥ ΣΟΠΟΤΟΥ

Ὡς τὰ τέλη σχεδὸν τοῦ 1569 ἡ Βενετία δὲν εἶχε ἀκόμη βεβαιωθῆ ἀπόλυτα γιὰ τὰ σχέδια τοῦ Τούρκου σουλτάνου Σελίμ τοῦ Β' (1556—1574) γιὰ τὴν κατάληψη τῆς Κύπρου⁽¹⁾. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἀκολουθοῦσε πολὺ διστακτικὴ πολιτικὴ ἀπέναντι στὶς τουρκικὲς προκλήσεις σὲ μερικὲς ἡπειρωτικὲς κτήσεις της. Στὴν προσπάθειά της νὰ ἀποτρέψῃ μὲ κάθε τρόπο τὴν ἔκρηξη τοῦ πολέμου, ὄχι μόνον ἀδιαφοροῦσε στὶς ἐκκλήσεις τῶν Ἑλλήνων γιὰ διοργάνωση ἐπιχειρήσεων στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἀκόμη ὑπονόμευε συστηματικὰ τὶς προσπάθειές τους νὰ προκαλέσουν ἔνοπλη ἐπέμβαση ἄλλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, τῆς Ἰσπανίας, στὰ ζητήματα τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου⁽²⁾. Ἡ ἀναπόφευκτη ὁμῶς τροπὴ στὶς βενετοτουρκικὲς σχέσεις, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη τῶν τουρκικῶν σχεδίων γιὰ τὴν Κύπρο, ἀνάγκασε τελικὰ τὴ Γαληνότατη Δημοκρατία νὰ ἀλλάξῃ ριζικὰ τὴ στάση της ἀπέναντι στὶς ἀντιτουρκικὲς κινήσεις τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν ὑποδούλων καὶ ἐκείνων ποὺ ζοῦσαν σὲ περιοχὲς τῆς ἐπικρατείας της, καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τώρα τὴ συνδρομὴ τους στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Στὴν ἀρχὴ τοὺς χρησιμοποιοεῖ σὲ κατασκοπευτικὲς ἀποστολὰς (προπάντων στὸ Αἶγαίον) καὶ ἀργότερα σὲ πειρατικὲς ἐνέργειες ἐναντίον τουρκικῶν ὀρμητηρίων στὴν Ἡπειρο καὶ τὴν Ἀλβανία. Παράλληλα, προσπάθησε νὰ δημιουργήσῃ μέτωπα ἀντιπερισπασμοῦ στὴν τουρκικὴ πίεση: διοργάνωσε καὶ ἐνίσχυσε ἐπαναστατικὰ κινήματα σὲ μερικὰ ἀνήσυχτα σημεῖα τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, προπάντων στὴ Μάνη καὶ στὴ Βόρειο Ἡπειρο.

Δὲν εἶχαμε πληροφορίες γιὰ τὴν βενετικὴ πολιτικὴ στὴν Ἡπειρο καὶ τὰ ἀποτελέσματά της κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ κυπριακοῦ πολέμου. Θὰ προσπαθή-

1. Κ. Ν. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς (1453—1821), Αθήνησι 1869, σ. 134—135. Γιὰ τὸν κυπριακὸ πόλεμον καὶ τὴν στάση τῶν Ἑλλήνων ἀπέναντι στὴ σύγκρουση τῶν Τούρκων καὶ τῶν χριστιανῶν συμμάχων, προπάντων μετὰ τὴ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, βλ. Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. 3, Θεσσαλονίκη 1968, σ. 241 καὶ ἐξῆς, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

2. Σώθηκαν ἀρκετὲς μαρτυρίαι, μὲ πλῆθος ἀπὸ ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες, γιὰ τὶς προσπάθειες τῶν Ἑλλήνων νὰ προκαλέσουν στρατιωτικὴ ἐπέμβαση τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Ἰσπανῶν στὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τοῦ κυπριακοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα, ὡς τὸ 1576 περίπου. Οἱ προσπάθειες αὐτές, γιὰ τὶς ὁποῖες ἐτοιμάζουμε σχετικὴ μονογραφία, συνδυάστηκαν πολλὰς φορὲς καὶ μὲ ἐξεγέρσεις τῶν κατοίκων καὶ μὲ ἄλλου εἴδους πατριωτικὲς ἐνέργειες.

σουμε να παρουσιάσουμε τὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίστηκαν ἐκεῖ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1570, ἀντλώντας τὶς μαρτυρίες μας ἀπὸ ἄγνωστες πηγές βενετικῶν καὶ ἰσπανικῶν ἀρχείων⁽¹⁾.

Ὁ πρῶτος στόχος τῆς νέας πολιτικῆς τῶν Βενετῶν, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τοῦ πολέμου, ἦταν ἡ βορειοδυτικὴ Ἡπειρος καὶ εἰδικὰ ἡ Χιμάρα. Δὲν εἶχε ἀκόμη περάσει χρόνος ἀπὸ τὸν τερματισμὸ τῶν ἐχθροπραξιῶν ἀνάμεσα στοὺς Χιμαριῶτες—ἀπὸ τὸ 1566 εἶχαν ἐπαναστατήσῃ ὕστερα ἀπὸ προσυεννόηση μὲ τὸν Ἰσπανὸ ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης—καὶ στὰ τουρκικὰ στρατεύματα, ποὺ ἔφταναν κυματιστὰ ἀπὸ ξηρὰ καὶ ἀπὸ θάλασσα γιὰ νὰ καταπνίξουν τὴ σοβαρὴ ἐκείνη ἀνταρσία τῶν ἀνυπότακτων κατοίκων τῆς περιοχῆς⁽²⁾. Τὸ Μάρτιο τοῦ 1570 ἡ βενετικὴ κυβέρνησις ἀποφάσισε νὰ ἀναθέσῃ στὸ νέο Γενικὸ Προβλεπτὴ Θαλάσσης Sebastiano Venier, ποὺ ἀναχωροῦσε γιὰ τὴν Κέρκυρα, νὰ διαπραγματευθῇ μὲ τοὺς δημογέροντες τῆς Χιμάρας καὶ ἄλλους Χιμαριῶτες, ποὺ θὰ ἔκρινε κατάλληλους γιὰ τὶς βενετικὲς ἐπιδιώξεις, τοὺς δρους τῆς συνεργασίας τῆς Γαληνότατης μὲ τοὺς κατοίκους τῶν χωριῶν τῆς περιοχῆς καὶ τὶς λεπτομέρειες γιὰ τὴν ὀργάνωση ἐπανάστασης ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς θὰ χρησιμοποιοῦσε γιὰ νὰ πείσῃ τοὺς Χιμαριῶτες, δύσπιστους ἀπέναντι στὴ βενετικὴ πολιτικὴ, πολλὰ ἐπιχειρήματα: Σὲ περίπτωσι ποὺ θὰ καταλύονταν ἡ τουρκικὴ διοίκησις, οἱ Ἕλληνες θὰ διατηροῦσαν τοπικὴ αὐτονομία, τὰ ἦθη καὶ οἱ πατροπαράδοτες συνήθειες τοῦ τόπου θὰ γίνονταν σεβαστὰ ἀπὸ τοὺς Βενετούς, θὰ παραχωροῦνταν χάρις ὅσους ἀπὸ τοὺς Χιμαριῶτες εἶχαν καταδικαστῇ ἀπὸ τὶς βενετικὲς ἀρχὲς τῆς Κέρκυρας γιὰ διάφορα ἀδικήματα, οἱ ἐπαναστάτες θὰ ἐφοδιάζονταν μὲ τὰ ἀπαραίτητα ὄπλα καὶ ἄλλα ἐφόδια, θὰ ἐπαιρναν ἄδειες ἐλεύθερης κυκλοφορίας τὶς βενετικὲς χῶρες καὶ θάλασσες καὶ θὰ μποροῦσαν εὐκόλα νὰ συναλλάσσωνται μὲ τοὺς κατοίκους τῶν ἄλλων βενετοκρατούμενων περιοχῶν. Ὁ Venier ἀναλάμβανε νὰ κάμῃ καὶ μερικὲς ἀκόμη προσφορὲς, στὶς ὁποῖες θὰ πρόσθετε καὶ τὸ ποσὸ τῶν πεντακοσίων δουκάτων⁽³⁾.

Οἱ προσπάθειες τῶν Βενετῶν δὲν θὰ εἶχαν θετικὰ ἀποτελέσματα ἂν δὲν ἐξασφάλιζαν τὴ συμβολὴ μερικῶν Ἑλλήνων συνεργατῶν τους, ὅπως τοῦ Πέτρου Λάντζα, τοῦ Χριστοφόρου Κοντοκάλλι, τοῦ Μέξα Γκέρμπεση, τοῦ Θωμᾶ Πλέσα, τοῦ Προγόνου Σνάτη καὶ προπάντων τοῦ Ναυπλιώτη Μανόλη Μόρ-

1. Θὰ χρησιμοποιήσουμε τὶς ἑξῆς βραχυγραφίες:

A. G. S. — E = Archivo General de Simancas, Sección de Estado, legajo.

A. S. V. — C. C. X. = Archivio di Stato di Venezia, Capi del Consiglio dei Dieci.

Correr, P. D. = Museo Civico Correr—Venezia, Provenienze Diverse.

2. Ἐλάχιστες πληροφορίες γιὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ βλ. στοῦ Σάθα, ὁ. π., σ. 129, ὁ ὁποῖος ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν Bosio. Στὰ ἰσπανικὰ ἀρχεῖα τοῦ Simancas σῶθηκε σειρά σημαντικῶν ἐγγράφων, ποὺ διαφωτίζουν πολλὰ λεπτομέρειες τῆς ἄγνωστης αὐτῆς ἀνταρσίας τῶν Χιμαριῶτων.

3. A. S. V. — C. C. X. Registro IX, φ. 62 v, ὅπου ἀντίγραφο τῆς ἐπιστολῆς τῆς βενετικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸν Venier, γραμμῆς στὶς 21 Μαρτίου 1570. Στὶς 14 Μαρτίου εἶχε ἐγκριθῇ καὶ ἡ δαπάνη τριακοσίων πενήντα δουκάτων γιὰ ἀρκεβούζια, ποὺ θὰ στέλνονταν στοὺς ἀοπλους ἀπὸ τοὺς Χιμαριῶτες (A. S. V.—Sen. Mag, filza 44, χ. ἀ.). Γιὰ τὶς διαπραγματεύσεις τῶν Βενετῶν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Χιμάρας δίδει μερικὲς πληροφορίες καὶ μιὰ ἄλλη πηγὴ: ἡ ἐπιστολὴ τοῦ «στρατιώτη» Πέτρου Τσουντσάρου, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ πείσῃ τοὺς Ἰσπανοὺς τοῦ Μιλάνου νὰ ἀναλάβουν ἐκεῖνοι νὰ ὑποστηρίξουν ἐπανάστασι στὴν Βόρειο Ἡπειρο καὶ στὴν νότιο Ἀλβανία (A. G. S.—E 1214, ἀριθ. 140).

μορη, πού ήταν πολύ δημοφιλής στα χωριά της Χιμάρας και έξασκοῦσε μεγάλη έπιρροή στους κατοίκους⁽¹⁾.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ σταθεροποιηθῆ ἡ ἐπανάσταση στὴ Βόρειο Ἡπειρο καὶ γιὰ νὰ ἐδραιωθῆ ἐκεῖ ἡ βενετικὴ κυριαρχία, ἦταν ἀπαραίτητο νὰ ἐξουδετερωθῆ πρῶτα τὸ πιὸ σημαντικό στρατιωτικὸ ἔρεισμα τῶν Τούρκων στὴν περιοχὴ, τὸ φρούριο τοῦ Σοποτοῦ. Μὲ τὸ φρούριο αὐτὸ ἡ τουρκικὴ διοίκηση εἶχε κατορθώσει πρὶν χρόνια νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ὑποταγὴ τῶν Χιμαριωτῶν⁽²⁾ καὶ μ' αὐτὸ μπορούσε καὶ τοὺς κρατοῦσε ἀκόμη. Ἡ ἀνάγκη τῆς κατάληψης τοῦ Σοποτοῦ εἶχε ἄλλον ἓνα σοβαρὸ λόγο: ἡ περιοχὴ, ὅπου δέσποζε, μπορούσε πολὺ εὐκόλα, ὅπως καὶ παλιότερα, νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ στὸ μέλλον ὡς προγεφύρωμα γιὰ τουρκικὲς ἐπιθέσεις ἐναντίον τῆς Ἰδίας τῆς Κέρκυρας⁽³⁾. Αὐτὸ ἀνάγκασε καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ νησιοῦ νὰ προτρέπουν διαρκῶς τὸν Βενετὸ προβλεπτὴ τοῦ στόλου Giacomo Celsi νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐξουδετέρωση τοῦ τουρκικοῦ ὀρμητηρίου. Καὶ ἡ πτώση τοῦ Σοποτοῦ, πού πραγματοποιήθηκε στὶς 10 Ἰουνίου τοῦ 1570⁽⁴⁾, ἀποτέλεσε ὄχι μόνον τὸν πρῶτο καρπὸ τῆς συνεργασίας τῶν Ἑλλήνων—τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Χιμάρας καὶ τῶν «στρατιωτῶν» τῆς Κέρκυρας—μὲ τοὺς Βενετούς, ἀλλὰ καὶ μιὰν ἀπὸ τὶς πρῶτες σοβαρὲς στρατιωτικὲς ἐπιτυχίες τῶν χριστιανῶν στὸν κυπριακὸ πόλεμο.

Ἀπὸ μιὰν ἀνώνυμη καὶ ἀχρονολόγητη ἐκθεση γιὰ τὰ γεγονότα πού διαδραματίστηκαν σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἐπιχείρησης ἀντλοῦμε μερικὲς ἄγνωστες λεπτομέρειες γιὰ τὶς φάσεις τῆς πολιορκίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς βενετικῆς νίκης στὴν ἐπανάσταση τῶν Χιμαριωτῶν. Ὁ συντάκτης τῆς ἐκθεσης αὐτῆς ἦταν αὐτόπτης μάρτυρας, ἀσφαλῶς κάποιος Βενετὸς ἀξιωματοῦχος τοῦ στόλου· ἀφηγεῖται ζωηρὰ τὰ γεγονότα, προσπαθώντας ὅμως νὰ ἐξάρῃ διαρκῶς τὴ συμβολὴ τοῦ Sebastiano Venier στὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιχείρησής, ἴσως θέλοντας νὰ ὑποτιμήσῃ κάπως καὶ τὸ ρόλο τοῦ Giacomo Celsi

1. Γιὰ τὴ βοήθεια τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν πρὸς τοὺς Βενετούς κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐπαναστατικῶν κινήσεων στὴν Ἡπειρο στὰ 1570 ἔχουμε τὶς μαρτυρίες τῶν ἰδίων, πού ὑπέβαλαν λίγο ἀργότερα ἀναφορὲς στὴ βενετικὴ κυβέρνηση. Οἱ ἀναφορὲς τοὺς αὐτὲς σώθηκαν σὲ ἀντίγραφο στὸ A. S. V.—Sen. Mar, filza 51, χ. ἀ. (ἔγγρ. τῆς 15 Μαρτίου καὶ 25 Νοεμβρίου 1571 γιὰ τὸν Πέτρο Λάντζα, τῆς 18 Ἰουνίου 1572 καὶ 29 Αὐγούστου 1573 γιὰ τὸν Χριστόφορο Κοντοκάλη, τῆς 17 Ἀπριλίου 1572 γιὰ τὸν Γκέρμπεση, τῆς 14 Ἰανουαρίου, 7 Μαΐου καὶ 29 Ἰουνίου 1572 γιὰ τὸν Σνάτη), filza 49 (ἔγγρ. τῆς 9 Νοεμβρίου, 6, 24 καὶ 31 Δεκεμβρίου 1571 γιὰ τὸν Πλέσα). Γιὰ τὶς ὑπηρεσίες τοῦ Μόρμορη, καθὼς καὶ τῶν Λάντζα, Κοντοκάλη καὶ Σνάτη, ἀναφέρει πληροφορίες καὶ ἐκτενὲς ἐκθεση ἀνώνυμου, πού χρησιμοποιοῦμε συστηματικὰ στὴν ἐργασία αὐτὴ. Ὁ Paguta ἀναφέρει ὅτι ὁ Μόρμορης, πού ἀνήκε σὲ γνωστὴ ναυπλιώτικη οἰκογένεια «στρατιωτῶν», ἦταν «persona valorosa et molto esperta di quei paesi» (βλ. πρόχειρα Σάθα, δ.π., σελ. 164, σημ. 1). Ὁ Πλέσας χρημάτισε ἀρχηγὸς σὲ λόχο ἰπέων στὴν Κέρκυρα, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν κι' ἄλλες πηγές, πού χρησιμοποίησαν οἱ Λαυρέντιος Σ. Βροκίνης, Ἡ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐν Κερκύρα ἀποικίσις τῶν Ναυπλιέων καὶ τῶν Μονεμβασιέων, ἐν Κερκύρα 1905, σ. 12, καὶ Cesare Augusto Levi, Venezia, Corfu ed il Levante. Relazione storico—archivistica, Venezia 1907, τόμ. 1, σ. 43.

2. Ἔτσι ὑποστηρίζει ὁ Πέτρος Τσουντσάρος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Χιμαριῶτες σὲ παλιότερες ἐκκλήσεις τοὺς πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης (A. G. S.—E 1214, ἀριθ. 140).

3. Βλ. Π. Χιώτου, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Ζακύνθου, τόμ. 3, Κερκύρα, 1863, σ. 118—119.

4. Ἡ πολιορκία ἀρχισε στὶς 7 Ἰουνίου καὶ κράτησε τρεῖς μέρες. Ὁ Σάθας, δ.π., ἀναφέρει, ἀπὸ παραδρομὴ, ὅτι ἡ ἐπιχείρηση πραγματοποιήθηκε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1570, ἐνῶ ὁ Paolo Paguta, Dell' historia Vinetiana, μέρος Β', in Venezia 1718, σ. 65—66, ἀπ' ὅπου ἀντλήσαν ὅλοι ὅσοι ἔγραψαν γιὰ τὸ θέμα, δὲν ἀναφέρει καμιὰ χρονολογία.

σ' ὄλη αὐτὴ τὴν ὑπόθεση. Παρ' ὄλα αὐτά, δὲν παραλείπει νὰ ὑπογραμμίζη τὴ σημασία τῆς ἑλληνικῆς συμμετοχῆς στὴν ἄλωση τοῦ φρουρίου καὶ στὴν ἐδραίωση τῶν Βενετῶν στὴν περιοχὴ⁽¹⁾.

Ἄρχικὸ σχέδιο ἄλλωστε καὶ τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων ἦταν νὰ κυριεύσουν τὸ φρούριο οἱ Χιμαριῶτες μόνοι τους θὰ τοὺς ἐνίσχυαν οἱ συμπατριῶτες τους «στρατιῶτες», πὺ ὑπηρετοῦσαν στὴν Κέρκυρα, καὶ θὰ τοὺς κάλυπταν οἱ βενετικὲς γαλέρες. Αὐτὰ εἶχαν συμφωνηθῆ καὶ σὲ μυστικὲς ἐπαφές τῶν δημογερόντων τῆς Χιμάρας καὶ τῶν Βενετῶν τοῦ νησιοῦ.

Ἡ ἐπιχείρηση πραγματοποιήθηκε σὲ δυὸ φάσεις. Ἡ πρώτη, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἔχουμε χρονολογικὰ δεδομένα, θὰ ἐγινε κατὰ τὶς τελευταῖες μέρες τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1570. Τὸ κύριο βάρος τῆς ὀργάνωσῆς τῆς τῶ ἀνέλαβε ὁ διοικητὴς τῆς «στρατιᾶς» στὴν Κέρκυρα Θωμᾶς Μουζάκης⁽²⁾. Ὁ Μουζάκης ὀδήγησε τὶς δυνάμεις του στὸ Σοποτὸ μὲ τὴ δική του γαλέρα καὶ μὲ ἄλλες δώδεκα βενετικὲς, πὺ τοῦ διέθεσαν οἱ Βενετοὶ καὶ πὺ ἔτυχε τὶς μέρες ἐκεῖνες νὰ ναυλοχοῦν στὰ νερὰ τῆς περιοχῆς. Δὲν κατόρθωσε ὁμως νὰ ἐπιτύχη στὴν ἀποστολή του Ὁ σπουδαιότερος λόγος γιὰ τὴν ἀποτυχία αὐτὴ ἦταν ἡ μεγάλη ἑλλειψη πειθαρχίας, πὺ παρουσιάστηκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή στὸ στρατόπεδο τῶν πολιορκητῶν. Τὴν προκάλεσε τὸ ἀνοργάνωτο πλῆθος τῶν Κερκυραίων, πὺ μὲ πλῆθος ἀπὸ μικρὰ καράβια κάθε λογῆς ἀκολούθησαν κοπαδιαστὰ καὶ χωρὶς καμμιά τάξη τὸν Μουζάκη πρὸς τὴν ἀκτὴ τοῦ Σοποτοῦ, ὅπου ὁμως δὲν ὑπάκουαν οὔτε στίς διαταγές τοῦ συμπατριώτη τους οὔτε τῶν Βενετῶν ἀξιωματῶν οἱ ἀπειλές τοῦ Celsi, γιὰ ὅσους δὲν θὰ πειθαροῦσαν, δὲν ἐπηρεάσαν κανένα.

Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ μικρὴ καθυστέρηση στὴν ἀκτὴ τοῦ Σοποτοῦ καὶ πρὶν ἀκόμη φτάση ὁ Προγόνης Σνάτης, ἀρχηγὸς λόχου στὴν κερκυραϊκὴ «στρατιᾶ», πὺ εἶχε ἀναλάβει νὰ ὀδηγήση τοὺς Χιμαριῶτες στὸ στρατόπεδο τῶν πολιορκητῶν⁽³⁾, ἀποβιβάστηκαν χωρὶς τάξη στὴν ξηρὰ, ξεχύθηκαν χω-

1. Ἡ ἐκθεση αὐτὴ βρίσκεται σὲ δεκάφυλλο χειρόγραφο τοῦ Correr, P. D. 396 c. III, φ. 1261 r καὶ ἐξῆς (δὲν ἀριθμεῖται παρὰ μόνο τὸ πρῶτο φύλλο). Γράφηκε, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μερικὲς φράσεις τοῦ κειμένου (in questa città, κ.λ.π.), στὴν Κέρκυρα. Ὁ συντάκτης του πῆρε καὶ ὁ ἴδιος μέρος στὴν ἐπιχείρηση καὶ ἔγραψε τὴν ἀφήγησή του σὲ μορφή ἐπιστολῆς πρὸς τὸν κουνιάδο του Francesco Longo στὴ Βενετία. Ἐπειδὴ τὰ ἔγγραφα τοῦ φακέλλου αὐτοῦ προῆλθαν ἀπὸ τὴ μεγάλη βενετικὴ οἰκογένεια Sagredo (στὴ στάχωση ἀναγράφεται: «Provenienza Sagredo»), ὑποθέτω ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἀνήκει στὸν εὐγενῆ Βενετὸ Bernardo Sagredo, πὺ ἀπὸ ἄλλες μαρτυρίες φαίνεται ὅτι πῆρε μέρος σ' ὄλες τὶς ἐπιχειρήσεις τῶν Βενετῶν στὴν Ἡπειρο στὸ πρῶτο ἔτος τοῦ πολέμου, καὶ ἀκόμη ὅτι ἦταν κυβερνήτης γαλέρας πὺ ναυλοχοῦσε στὴν Κέρκυρα. Στίς 7 Αὐγούστου 1570 κατηγόρησε σφοδρὰ τὸν ἀρχηγὸ τοῦ βενετικοῦ στόλου Celsi γιὰ τὴν κακὴ ἐκβαση πὺ εἶχε ἡ πρώτη (τοῦ 1570) ἐπιχείρηση στὸ Μαργαρίτι τῆς Θεσπρωτίας (A. S. V.—C. C. X., Parti Secrete, Registro IX, φ. 83v—84r). Ἡ σύνταξη τῆς ἐκθέσεως, πὺ χρησιμοποιοῦμε ἐδῶ, θὰ πρέπη νὰ ἐγινε λίγο μετὰ τὶς 15 Ἰουνίου 1570, πὺ εἶναι τὸ τελευταῖο χρονολογικὸ στοιχεῖο πὺ μᾶς προσφέρει ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τῆς.

2. Ὡς «governator» τῆς κερκυραϊκῆς «στρατιᾶς» ἀναφέρει τὸν Θωμᾶ Μουζάκη καὶ ὁ Βροκίνης, ὁ. π., σ. 12. Ὁ ἴδιος Μουζάκης χρημάτισε λίγο ἀργότερα γενικὸς διοικητὴς τῶν Ἑλλήνων «στρατιωτῶν» στὴν Κεφαλονία, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ σὲ ἐγκωμιαστικὴ γιὰ τὸν πολεμιστὴ αὐτὸν ἐκθεση τοῦ προβλεπτή τοῦ νησιοῦ Giovanni Michiel (A. S. V.—Collegio V (Secreta), busta 83, χ. ἀ., δεσμίδα γιὰ τὴν Κεφαλονία, 1560—1760).

3. Ὁ Προγόνης Σνάτης (ἴσως ἀπὸ τὸ χωριὸ τῆς Χιμάρας Προγονάτοι) ἦταν γιὸς τοῦ Δημητρίου Σνάτη, πὺ σκοτώθηκε κατὰ τὰ ἐπεισόδια τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1571 στὸ Καστελνόβο. Στὴν Κέρκυρα καὶ τὴ Δαλματία ἀντικατέστησε στὴ διοίκηση λόχου ἑλαφρῶν Ἑλλήνων ἱπέων τὸν Μιχαὴλ Ρένεση (A. S. V.—Sen. Mar, filza 51, χ. ἀ., ἔγγρ. τῆς 7 Μαΐου καὶ 29 Ἰουνίου 1572). Γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του σῶθηκε δουρικτὸ ἔγγραφο τῆς 10 Νοεμβρίου 1568, πὺ φυλάγονταν στὸ ἀρχειοφυλακεῖο τῆς Κέρκυρας, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Levi, ὁ. π., σ. 179, ἀριθ. XXX.

ρίς νὰ περιμένουν σχετική ἐντολή πρὸς τὸ φρούριο καὶ ἄρχισαν νὰ σκαρφαλώνουν στὴν ἀπότομη πλαγιά τοῦ βουνοῦ. Οἱ πολιορκούμενοι ἀποτελοῦνταν μόνον ἀπὸ ὀγδόντα τακτικούς στρατιῶτες καὶ πάνω ἀπὸ ἑκατὸ ἀρνησίθρησκους Ἀλβανούς μὲ διοικητὴ κάποιον Σκεντέρ. Βρίσκονταν ὁμως σὲ πλεονεκτική θέση, καὶ διὰ ἀντιλήφθηκαν ὅτι εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀσύντακτο συρφετό, πραγματοποίησαν μερική ἐξοδο καὶ μὲ μικρὴ στρατιωτικὴ δύναμη—κάπου 25 πεζοὺς καὶ τέσσερεις ἵππεις—κατόρθωσαν νὰ τρέψουν τοὺς Κερκυραίους σὲ φυγή, νὰ συλλάβουν μερικοὺς καὶ νὰ σκοτώσουν τέσσερεις ὡς ἑξί. Ἀνάμεσα στοὺς τελευταίους ἦταν καὶ κάποιος νεαρὸς Κερκυραῖος, ὁ Ἰωάννης Ροδίτης, γνωστὸς στοὺς Βενετοὺς καὶ στὸν συντάκτη τῆς ἐκθεσης πὺρ μᾶς δίδει αὐτὲς τὶς πληροφορίες γιὰ τὸ θάρρος του ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀλόγιστη τόλμη του. Σκοτώθηκε ἀκόμη καὶ ὁ Ἑλληνας γραμματέας τοῦ Βενετοῦ διοικητῆ γαλέρας Giovanni Battista Contarini, πὺρ παρασυρμένος κι' αὐτὸς ἀπὸ τὴ συγκίνηση πὺρ εἶχε ἐπικρατήσει στὸ πλῆθος, ἐγκατέλειψε κρυφὰ τὸ πλοῖο τοῦ προΐσταμένου του καὶ ἀναμίχτηκε μὲ τοὺς ἄλλους Κερκυραίους. Μόνο ὕστερα ἀπὸ σοβαρὲς προσπάθειες τοῦ Celsi καὶ τὴν ἐπιβολὴ αὐστηρῶν ποινῶν ἐγένεε δυνατό νὰ πραγματοποιηθῆ κάποια ἀναδίπλωση τῶν πολιορκητῶν καὶ νὰ περιοριστοῦν ἔτσι καὶ οἱ ἄσκοπες ἀπώλειές τους⁽¹⁾.

Τὰ σφάλματα πὺρ παρουσιάστηκαν στὴν ἐπιχείρηση αὐτὴ δὲν ἐπαναλήφθηκαν καὶ στὴ δευτέρη ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Σοποτοῦ. Τὴ φορὰ αὐτὴ τὴν προπαρασκευὴ τῆς ἀνέλαβε ὑπεύθυνα ὁ Venier· τὴν ὀργάνωσε πὺρ προσεκτικά. Εἶχε ἄλλωστε στὴ διάθεσή του περισσότερες τακτικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις. Καὶ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ συμμετοχὴ τῶν Χιμαριωτῶν, ἐπιστράτευσε τὸν Ἐμμανουὴλ Μόρμωρη, τὸν ὁποῖο ἔστειλε στὰ χιμαριώτικα χωριὰ πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ τὴ νέα πολιορκία⁽²⁾. Ὑστερα ἀπὸ τὴ μεσολάβηση τοῦ Μόρμωρη, ἔφτασαν στὴν Κέρκυρα οἱ πρῶτες ἀντιπροσωπεῖες τῶν ἐπαναστατῶν γιὰ νὰ δηλώσουν συμμετοχὴ στὸν πόλεμο καὶ ἐπίσημη ὑποταγὴ τῶν συμπατριωτῶν τους στὴ Γαληνότατη. Στις 10 Μαΐου 1570 παραδίδουν στὶς βενετικὲς ἀρχὲς τοῦ νησιοῦ ἔγγραφη δήλωση ὑποταγῆς καὶ συνεργασίας οἱ πρόκριτοι ἀπὸ τὰ χωριὰ Χιμάρα, Βοῦνος, Δουκάτες καὶ Πήλιουρι. Ὑπόσχονταν νὰ σταθοῦν στὸ πλευρὸ τῶν Βενετῶν, ὅπως καὶ οἱ πρόγονοί τους, πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ Ἁγίου Μάρκου· εὔχονταν νὰ ἔρθῃ γρήγορα ἡ νίκη στὰ χριστιανικὰ ὄπλα καὶ στὸν Βενετὸ Δόγη ἡ μεγάλη τιμὴ νὰ βαδίσῃ σύντομα στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ προσευχηθῆ στὴν Ἁγία Σοφία⁽³⁾.

Σὲ πολὺ λίγο χρονικὸ διάστημα συγκεντρώθηκαν στὴν Κέρκυρα ἑξήντα συνολικὰ δημογέροντες, ἐκπροσωπώντας ἑπτὰ χιμαριώτικα χωριὰ. Ἐκτὸς

1. Correr, P. D., δ. π., φ. 1261r—1262r.

2. Τὸν Μόρμωρη αὐτὸν τὸν συναντῶ καὶ σὲ ἀναφορὰ τοῦ θείου του Ἰωάννη Μόρμωρη, ὅπου καὶ πληροφορίες γιὰ τὴν πολεμικὴ δράση καὶ τὶς ὑπηρεσίες καὶ ἄλλων μελῶν τῆς ἴδιας οἰκογένειας στὴν Κύπρο καὶ τὴν Κρήτη (A. S. V.—Consiglio dei Dieci, Secreta, filza 16 (1572—1573), χ. ἀ, ἔγγρ. τῆς 5 Μαΐου 1572).

3. Ὁ Sagredo παραθέτει καὶ ἰταλικὴ μετάφραση ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο τῆς δήλωσης αὐτῆς τῶν Χιμαριωτῶν (φ. 1262v):

«Alli nobelissimi et gloriosissimi S(ign)ori G(e)n(er)ali et Provved(ito)r et bailo et Cons(iglie)ri, S(ign)ori nobeli et Regg(imen)to.

Facciamo riverentia, noi vostri schiavi Cimeriotti, Vugnotes et Ducates. Confessemo per le cose de la nostra antigua patria, come erano quelli a li piedi vostri et a la vostra bandiera, cosi volemo morir et noi come si attroviamo con le arme in mano, con la forza del grande Iddio, con la ventura de li signori; et Iddio dia vittoria a li Christiani, che vada il S(ign)or Dose a tuor perdon a S(an)ta Soffia a Costantinopoli. Et la villa di Pigliorei è anco ella al commando de li signori.

Adi X Maggio 1570».

ἀπὸ τὰ πιὸ πάνω τέσσερα, δήλωσαν συμμετοχὴ στὴν ἐπανάσταση καὶ οἱ Ἡλιάτες, οἱ Δρυμάδες καὶ ἡ Παλιάσα. Ὄταν οἱ Βενετοὶ ρώτησαν τοὺς προκρίτους αὐτοὺς ἂν μετὰ τὴν κατάλυση τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας θὰ δέχονταν τὴ βενετικὴ σιτὴ θέση τῆς, ἀπάντησαν καταφατικά: ἔσκυψαν καὶ ἀκούμπισαν τὰ κεφάλια τους στὸ ἔδαφος, ὡς ἐνδειξὴ ὑποταγῆς, καὶ δήλωσαν ὅτι, γιὰ νὰ ἐγγυηθοῦν τὴν τήρηση τῶν συμφωνιῶν τους, θὰ παρέδιδαν ὡς δμήρους στοὺς Βενετοὺς τῆς Κέρκυρας τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους. Σὲ περίπτωσι πού τὰ βενετικὰ στρατεύματα δὲν εἶχαν σκοπὸ νὰ τοὺς ὑπερασπιστοῦν, προτιμοῦσαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ ἔρθουν ὡς κωπηλάτες στὰ πλοῖα τοῦ στόλου τῆς Γαληνότατης⁽¹⁾.

Τὴ νύχτα τῆς 31 Μαΐου ὁ Venier πέρασε κρυφὰ στὴν περιοχὴ τοῦ Σοποτοῦ. Ἐκεῖ πραγματοποίησε, μὲ τὴ βοήθεια τεσσάρων ἄλλων συντρόφων του, ἀναγνώριση τοῦ ἐδάφους. Ὁ μηχανικός του Giacomo Fiumicello σχεδίασε τὴν περιοχὴ καὶ τὴν τοποθεσίαν τοῦ φρουρίου. Φαίνεται ὅτι τὰ σχέδια αὐτὰ στάθηκαν βάση γιὰ κάποιον ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα χάρτη τοῦ Σοποτοῦ (βλ. στὴν εἰκόνα), πού τυπώθηκε καὶ κυκλοφόρησε στὴ Βενετία καὶ τὴν Ἰταλία κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ πολέμου⁽²⁾.

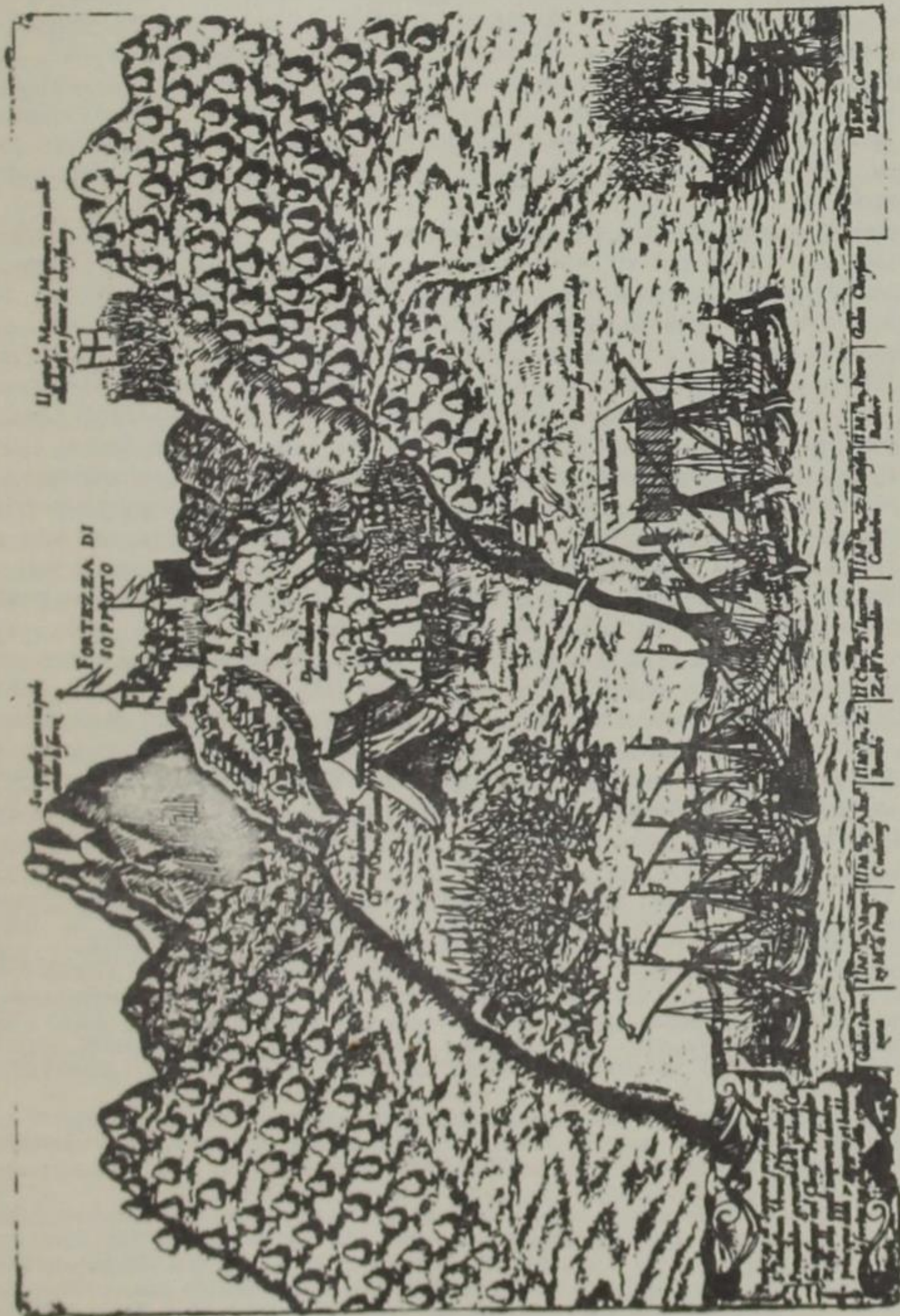
Τὴν 1 Ἰουνίου ὁ Venier καὶ ἡ ὁμάδα του ξαναγύρισαν στὴν Κέρκυρα. Σὲ σύσκεψη τῶν Βενετῶν ἀξιωματῶν ἀναγνωρίστηκε ἀπ' ὄλους ἡ ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς τῶν Χιμαριωτῶν γιὰ τὴν ἐκπόρθηση τοῦ φρουρίου⁽³⁾. Τὴ γενικὴ ἐποπτεία ὅλης τῆς ἐπιχείρησης κράτησε ὁ ἴδιος ὁ Venier, ἐνῶ τὸν συντονισμό τῶν ἐνεργειῶν τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν ὁμάδων ἀνέλαβε ὁ τότε διοικητὴς τῆς φρουρᾶς στὴν Κέρκυρα colonello Nadal da Crema. Ὁ συντάκτης τῆς ἐκθεσης, πού χρησιμοποιοῦμε, ἀναγράφει μὲ τὴ σειρά ὄλους τοὺς ἡγέτες τῆς ἀποστολῆς, Βενετοὺς καὶ Ἕλληνες. Ἀπὸ τοὺς τελευταίους ξεχώρισε τὸν ἱππότη (cavallier) Θωμᾶ Μουζάκη, διοικητὴ τῆς «στρατιᾶς» στὴν Κέρκυρα, πού θὰ συμμετεῖχε στὴν ἐπιχείρηση μὲ ἐξήντα Ἕλληνες ἱππεῖς καὶ τὸν Πέτρο Λάντζα, πού εἶχε μαζί του ὀγδόντα ἄνδρες καὶ πού ζήτησε νὰ πάρῃ μέρος μὲ τὸ δικό του πλοῖο. Τὸ ἴδιο ἐγίνε δεκτὴ καὶ παρόμοια αἴτηση τοῦ Κερκυραίου Χριστοφόρου Κοντοκάλη καὶ δώδεκα ἀκόμη εὐγενῶν (gentilhuomeni) τοῦ νησιοῦ, πού θέλησαν νὰ πλαισιώσουν τὴν προσωπικὴ φρουρὰ τοῦ Venier. Ὁ ἴδιος Κοντοκάλης κατόρθωσε νὰ στρατολογήσῃ ἄλλους ἑκατὸν πενήντα ἄνδρες, τοὺς ὁποίους θὰ χρησιμοποιοῦσαν ὡς «ὑπονομευτές». Στὴν ἴδια ἐπιχείρηση πῆραν μέρος καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ γνωστοὺς «στρατιῶτες» τῆς ἐποχῆς, ὅπως ὁ ἰδιόρρυθμος ποιητὴς — «στρατιῶτης» Μανόλης Μπλέσης⁽⁴⁾, ὁ Ἰωάννης Βαρβάτης, γιὸς τοῦ πρώτου διοικητῆ τῆς κερκυραϊ-

1. Correr, δ. π., φ. 1263r.

2. Ἐνα ἀντίτυπο τοῦ χάρτη αὐτοῦ βρέθηκε στὴν Biblioteca Marciana σὲ δεσμίδα ἐντυπῶν χαρτῶν καὶ παρόμοιων σχεδιαγραμμάτων τῆς ἴδιας ἐποχῆς, πού τυπώθηκαν ἀπὸ τὸν ἴδιο χαρτογράφο, τὸν γνωστὸ Βενετὸ χαρτογράφο τοῦ 1570 αἰῶνα Giovanni Battista Camozio. Ἡ δεσμίδα αὐτὴ τῆς Μαρκιανῆς δέθηκε ἀργότερα καὶ πῆρε τὸ γενικὸ τίτλο: «Isole famose, porti, fortezze e terre maritime sottoposte alla Ser(enissa)ma Sig(no)ria di Venetia ed altri Principi Christiani et al Sig(no)r Turco novamente poste in luce. In Venetia, alla libreria del segno di S. Marco» (Bibl. Marc., Rari Ven. 244, No 28). Τὸ σχεδιάγραμμα τοῦ Σοποτοῦ κυκλοφόρησε ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωση τοῦ φρουρίου, γιὰ τὸ τέλος τοῦ ἴδιου μηνὸς τῆς πολιορκίας, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1570, ὁ «στρατιῶτης» Τσουντσάρος, πού ἀναφέραμε καὶ πιὸ πάνω, φρόντισε νὰ ἀποκτήσῃ ἕνα ἀντίτυπό του καὶ νὰ το στείλῃ ἀμέσως στοὺς Ἰσπανοὺς τοῦ Μιλάνου. Ὁ χάρτης (πού τὸν δημοσιεύουμε στὴ σελ. 271) μὲ τὴν διαβιβαστικὴ του ἐπιστολὴ σῶθηκε στὸ A. G. S — E 1214, ἀριθ. 140 (ἡ ἐπιστολὴ) καὶ 141 (ὁ χάρτης).

3. Correr, δ. π., φ. 1263v.

4. Ὅπως τουλάχιστο ἀναφέρει ὁ Κώστας Μπίρης, Ἄρβανίτης, οἱ ἄρβανιτες, οἱ ἄρβανιτες τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ, Ἀθήναι 1960, σ. 206.

Ἡ κολιορκία τοῦ Σοποτοῦ, σύμφωνα με τὸν χαρτογράφο τῆς ἐποχῆς G. B. Camozio (A.G. S.—E 1214, ἀριθ. 141).

κῆς «στρατιᾶς» Αὐγουστίνου Βαρβάτη⁽¹⁾, ὁ Κόντος Μουζάκης⁽²⁾ καὶ ἄλλοι.

Τοὺς Χιμαριῶτες ἀνέλαβε νὰ διοικήσῃ ὁ Μανόλης Μόρμορης. Ὅταν ὄρχισε ἡ πολιορκία τοῦ Σοποτοῦ εἶχε κιόλας στρατολογήσει καὶ ἐγκαταστήσει στὰ περάσματα γύρω ἀπὸ τὸ φρούριο περισσότερους ἀπὸ χίλιους πολεμιστὲς. Συνολικά, σ' ὄλη τὴν ἐπιχείρησιν πῆραν μέρος ἀρκετὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις: τετρακόσιοι μισθοφόροι, οἱ ἐξήντας Ἑλληνες ἵππεῖς τῆς «στρατιᾶς» τῆς Κέρκυρας, ὀχτακόσιοι σαράντα ἄνδρες διαφόρων εἰδικοτήτων καὶ ποικίλης προέλευσης καὶ οἱ χίλιοι περίπου Χιμαριῶτες τοῦ Μόρμορη. Ἐννιά βενετικὲς γαλέρες καὶ μερικὰ ἀκόμη βοηθητικὰ πλοῖα ἀνέλαβαν τὴν ὑποστήριξιν τῶν στρατευμάτων αὐτῶν ἀπὸ ἐνδεχόμενη τουρκικὴ ἐπίθεσιν ἀπὸ τὴ θάλασσα⁽³⁾.

Χαρακτηριστικὲς εἶναι οἱ λεπτομέρειες ποὺ μᾶς προσφέρει ὁ ἀνώνυμος πληροφοριοδότης γιὰ τὶς προετοιμασίαι τῆς ἐκστρατείας καὶ τὴ συγκίνηση ποὺ ἐπικράτησε, προπάντων ἀνάμεσα στὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς Κέρκυρας, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πολιορκητῶν. Τελέστηκε μεγαλοπρεπὴς θρησκευτικὴ λιτανεία, στὴν ὁποία πῆραν μέρος Βενετοὶ καὶ Ἑλληνες: Ὁ Λατίνος ἀρχιεπίσκοπος τοῦ νησιοῦ (ἦταν τότε ἴσως ὁ Ἀντώνιος Κόκκος) καὶ ὁ ὀρθόδοξος πρωτοπαπᾶς (δ' Ἀντώνιος Σπυρῆς, † 1571)⁽⁴⁾ ὁ Sebastiano Venier μὲ ὄλη τὴ βενετικὴ διοίκησιν, ὁ προβλεπτής τῆς ἀρμάδας Celsi, ὄλοι ἀνεξαίρετα οἱ κυβερνήται γαλερῶν καὶ πλῆθος ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Κέρκυρας, ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες, νέοι καὶ παιδιά. Τὴν πομπὴν τὴν ὁδήγησε—ὑστερα ἀπὸ ἑλληνικὴ ἀπαίτησιν—τὸ σκῆνωμα τοῦ προστάτη τοῦ νησιοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνα· τὸ σήκωσαν ἀπὸ τὴ θέσιν του στὴν ἐκκλησίαν του⁽⁵⁾ καὶ τὸ περιέφεραν σ' ὄλη τὴν πόλιν, «insino alla loggia della Spianata». Στὴ Σπιανάτα σηκώθηκε καὶ μίλησε ἕνας Ἑλληνας ἱερέας, ὀνόματι Ἀλέξιος (certo para Alessio)· πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸν γνωστὸ λόγιον Κερκυραῖον κληρικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν ῥήτορα, τὸν Ἀλέξιο Παρτοῦρο. Ὁ Ἀλέξιος μίλησε ἑλληνικὰ μὲ τρόπο ἐξοχο (uno efficacissimo sermone), παρότρυνε τοὺς παρισταμένους νὰ καταλάβουν χωρὶς ἀναβολὴν τὸ φρούριον καὶ διαδήλωσε τὴ συγκίνηση τῶν Ἑλλήνων κατοίκων γιὰ τὴν πρώτη ἐπίσημη ἀπελευθερωτικὴ προσπάθεια στὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα καὶ γιὰ τὰ ἀποτελέσματα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἔχη ἡ ἐπιχείρησιν αὐτὴ στὴ μελλοντικὴ τύχην τῶν ὑπόδουλων συμπατριωτῶν τους.

1. Στὸν Ἰωάννη Βαρβάτη καὶ στὴ συμμετοχὴν του στὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Σοποτοῦ ἀναφέρεται ἐγγραφο τοῦ Sebastiano Venier τῆς 13 Ἰουλίου 1570, ἐνῶ γιὰ τὴ δράσιν του κατὰ τὸ ἐπόμενο ἔτος τοῦ πολέμου στὰ Γούβια καὶ τὸν Ὑψο μᾶς προσφέρει μερικὲς πληροφορίες βεβαίως τοῦ γενικοῦ προβλεπτῆ τῆς Κέρκυρας Alvise Zorzi, γραμμένη στίς 8 Δεκεμβρίου 1571 (βλ. Βροκίνη, δ. π., σ. 30 καὶ 31). Ἡ οἰκογένεια Βαρβάτη εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ γνωστὰς γιὰ τὰ μέλη της ποὺ διέπρεψαν στὸν ἸΕ'—ΙΣΤ' αἰῶνα ὡς διοικητὲς «στρατιωτῶν» στὴν Πελοπόννησον, τὰ Ἐπτάνησα, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴ Δαλματία. Ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννη Αὐγουστίνου κράτησε τὴν ἡγεσίαν τῆς κερκυραϊκῆς στρατιᾶς στὰ 1540—1560 (Βροκίνης, δ. π., σ. 39).

2. Γιὰ τὶς ὑπηρεσίαις του καὶ τὴν συμμετοχὴν του στὴν πολιορκίαν τοῦ Σοποτοῦ σώθηκε ἀντίγραφο αἰτήσεώς του πρὸς τὴ βενετικὴ κυβέρνησιν καὶ ἀπόφασιν τῆς τελευταίας τῆς 7 Φεβρουαρίου 1573 (Α. Σ. V.—Sen. Mag, filza 53, χ. ἀ.).

3. Correr δ. π., φ. 1263v.

4. Διαδέχτηκε τὸν ὀνομαστὸν πρωτοπαπᾶ τῆς Κέρκυρας Ἀλοῖσιο Παρτοῦρο (1535—1555) Σπυρίδωνος Κ. Παπαγεωργίου, Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Κερκύρας ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ νῦν, Ἐν Κερκύρα 1920, σ. 95—96. Ἡ ποιμαντορία τοῦ Σπυρῆ συνδέθηκε μὲ σοβαρὰς ἀναταραχὰς στὸ ὀρθόδοξον ποιμνιὸν του, ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀπόπειραν τῶν Βενετῶν νὰ ἐγκαταστήσουν καὶ στὴν Κέρκυραν τὴν Ἱερά Ἐξέτασιν (Παπαγεωργίου, δ. π. πρβλ. καὶ Α. Σ. V.—C. C. X, Parti Secrete, Registro IX, φ. 8r, ὅπου ἡ ἀθροιστικὴ ἀπόφασιν τῆς 17 Ἰουνίου 1569 γιὰ τὸν Κρητικὸν Μανόσο Μαρά, ποὺ ἦταν καὶ τὸ πρῶτον θῦμα τῆς ἀναταραχῆς ἐκείνης).

5. Γι' αὐτὴν μερικὲς λεπτομέρειαις δίδει ὁ Χιώτης, δ. π., τόμ. 3, σ. 144—145.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο μίλησε καὶ τὰ θερμά του λόγια (*da molto fervore*) ἔφεραν, ὅπως μᾶς ἀναφέρει ὁ συντάκτης τῆς ἔκθεσης ἀπ' ὅπου ἀντλούμε τὶς πληροφορίες αὐτές, δάκρυα στὸ ἀκροατήριον⁽¹⁾

Στὶς 6 Ἰουνίου 1570 ἡ ἀποστολὴ εἶχε ἐτοιμαστῆ. Ἐφοδιάστηκαν μὲ ἀρκεβούζια οἱ Χιμαριῶτες ποὺ ἦταν ἄοπλοι, καὶ ὄφου δόθηκαν οἱ ἀπαραίτητες ὁδηγίες στὸν ἀρχηγό τους Μόρμορη, στάλθηκαν μὲ δυὸ γαλέρες στὰ ἀπέναντι χιμαριώτικα χωριὰ γιὰ νὰ κηρύξουν ἐπίσημα τὴν ἐπανάσταση, νὰ συγκεντρώσουν καὶ ἄλλους ἄνδρες καὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ γενικεύσουν τὴν ἀνταρσία στὶς γύρω περιοχὲς τῆς Ἡπείρου. Θὰ ἔπρεπε ἀκόμη νὰ καταλάβουν τὰ περάσματα ποὺ ὀδηγοῦσαν στὸ Σοποτὸ καὶ νὰ ἐμποδίσουν μὲ κάθε τρόπο τὴν ἀφιξὴ ἐνίσχυσης πρὸς τοὺς πολιορκούμενους. Ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω, ὁ ἀποκλεισμός ἀκριβῶς αὐτὸς στάθηκε ἀρκετὸς γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ στὴν πτώση τοῦ φρουρίου.

Ὅλες οἱ πολιορκητικὲς δυνάμεις ἐπιβιβάστηκαν σὲ ἔννια γαλέρες, πέντε «φοῦστες» ποὺ ἐξοπλίστηκαν στὴν Κέρκυρα γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τοὺς Βενετοὺς στὸν πόλεμο⁽²⁾, καὶ μερικὰ ἀκόμη μικρότερα πλοῖα. Τὰ χαράματα τῆς 8 Ἰουνίου 1570 ἀποβιβάστηκαν στὴ μικρὴ καὶ ἀφιλόξενη ἀκτὴ τοῦ Σοποτοῦ. Δέχτηκαν ἀμέσως τὰ πρῶτα χτυπήματα τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ τοῦ φρουρίου. Ἀλλὰ οἱ Χιμαριῶτες, ποὺ εἶχαν κιόλας ὀλοκληρώσει τὴν κατάληψη ὅλων τῶν περασμάτων, εἶχαν ἀποκρούσει δυὸ ἀπόπειρες τῶν Τούρκων νὰ διασπάσουν τὸν κλοιὸ καὶ εἶχαν γίνοι κύριοι ὅλης τῆς περιοχῆς. Ἔτσι, τὰ πράγματα ἦταν πιά γιὰ τοὺς πολιορκητὲς πολὺ εὐκόλα. Οἱ πρῶτες ἐπιθέσεις τους τοὺς εἶχαν βέβαια προξενήσει σοβαρὲς ἀπώλειες, ἀλλὰ πολὺ πιὸ μεγάλες ἦταν οἱ ἀπώλειες τῶν Τούρκων τοῦ κάστρου. Μεταξὺ τῶν τελευταίων συγκαταλέγονταν καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ φρουρίου Coza καὶ πολλοὶ Ἀλβανοὶ ἀρνησίθρησκοι. Τὴν ἴδια μέρα ἤρθαν νὰ προστεθοῦν στὴ δύναμη τῶν χριστιανῶν καὶ ἄνδρες ἀπὸ δυὸ ἀκόμη χιμαριώτικα χωριὰ, τὸ Λούκοβο καὶ τὸ Πικέρνι. Ὁ Σκεντέρ, ποὺ εἶχε φύγει κρυφὰ πρὶν μέρες γιὰ νὰ φέρῃ ἐνισχύσεις, δὲν εἶχε ἀκόμη ἐπιστρέψει· ὁ ἀντικαταστάτης του σκοτώθηκε στὴν πρῶτη ἐπίθεση τῶν Βενετῶν. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ οἱ πολιορκούμενοι ἀποφάσισαν νὰ σταματήσουν τὴν ἄμυνα. Τὸ βράδυ τῆς 9 Ἰουνίου ἐγκατέλειψαν κρυφὰ τὸ κάστρο χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τοῦ Venier. Τὴν ἄλλη μέρα, 10 Ἰουνίου, οἱ Βενετοὶ βρῆκαν τὶς πολεμίστρες ἄδειες καὶ σήκωσαν στὸν ψηλότερο πύργο τὴ σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου⁽³⁾.

Ἀλλὰ οἱ Τούρκοι ποὺ ξέφυγαν ἀπὸ τὸ Σοποτὸ ἔπесαν στὶς ἐνέδρες τοῦ Μόρμορη καὶ ἀποδεκατίστηκαν. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Τσουντσύρος, οἱ Χιμαριῶτες σκότωσαν στὶς συγκρούσεις αὐτές κάπου τριακόσιους συνολικὰ Τούρκους ἀπὸ τὴ φρουρὰ τοῦ Σοποτοῦ⁽⁴⁾, ἀριθμὸς βέβαια ποὺ δὲν ἀνταποκρίνεται μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς ἔδωσε γιὰ τὴ δύναμη τῶν πολιορκημένων ὁ

1. Correr, δ. π., φ. 1264v.

2. Τέσσερα ἀπὸ τὰ κερκυραϊκὰ αὐτὰ πλοῖα πῆραν μέρος καὶ στὶς ἄλλες ἐπιχειρήσεις τοῦ πολέμου. Εἶναι γνωστὸ ὅτι συγκαταλέγονταν καὶ στὰ ἑλληνικὰ καράβια ποὺ χρησιμοποιήθηκαν στὴ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (7 Ὀκτωβρίου 1571). Χιώτου, δ. π., σ. 122. Γιὰ τὰ πλοῖα αὐτὰ μιλά καὶ ὁ ἀνώνυμος στιχουργὸς τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ ποιήματος γιὰ τὸν πόλεμο τῆς Κύπρου, τοῦ ὁποῖου ἀποσπάσματα παρουσίασε ὁ ἀρχιμ. Θεόδ. Ε. Τζεδάκης, Ἡ Κρήτη ἐν ἀνεκδότῳ ἐπικῶ ποιήματι περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κύπρου, «Κρητικὰ Χρονικά», τόμ. 15/16 (1961/1962), σ. 171, στίχ. 1570—1571 :

«...Μάλιστα λέγω κι' οἱ Κορφοὶ κι' ἐκεῖνοι ν' ἀρματώσουν,
ὡσὰν ἐτάξαν τέσσερα καὶ ἀφεντιᾶς νὰ δώσουν...»

Οἱ κυβερνήτες τῶν πλοίων αὐτῶν ἦταν οἱ Κερκυραῖοι Πέτρος Μπούας, Χριστόφορος Κοντοκάλης, Γεώργιος Κόκκινος καὶ Στυλιανὸς Χαλκιόπουλος (Χιώτη, δ. π.).

3. Correr, δ. π., φ. 1266r—1266v.

4. A. G. S.—E 1214, ἀριθ. 140.

συντάκτης τῆς ἐκθεσης πού χρησιμοποιήσαμε ὡς κύρια πηγή τῶν πληροφοριῶν μας.

Ἡ κατάληψη τοῦ Σοποτοῦ ἀνακοινώθηκε ἀμέσως στή βενετική κυβέρνηση μὲ εἰδικὸ ἀγγελιοφόρο, πού στάλθηκε ἀπὸ τὸν Venier πρὸς τὸν Δόγη μὲ φρεγάτα τὸ πρωῖ τῆς 10 Ἰουνίου. Τὴν ἴδια αὐτὴ μέρα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξουδετέρωση τοῦ τουρκικοῦ ὀρμητηρίου, ἔστειλαν ἀντιπροσώπους καὶ δήλωσαν συμμετοχὴ στὴν ἐπανάσταση ἄλλα δύο χωριὰ τῆς Χιμάρας, οἱ Ἰσολάτες καὶ τὸ Βούνεσι. Τὴν ἐπόμενη ἄλλα τρία, τὸ Βάκανι (Vacani) τὸ Κλαπερὸ καὶ τὸ Κούδεσι. Τὴν ἴδια μέρα, 11 Ἰουνίου, οἱ πολιορκητὲς ἐπέστρεψαν στὴν Κέρκυρα, ὅπου καὶ γιορτάστηκε ἡ χριστιανικὴ ἐπιτυχία μὲ εἰδικὲς θρησκευτικὲς τελετές. Στὶς 12 Ἰουνίου ὁ Ἑλληνας πρωτοπαπᾶς, μὲ μεγάλη συνοδεία ἀπὸ ἄλλους ὀρθόδοξους κληρικούς, ἔψαλε δοξολογία γιὰ νὰ πανηγυρίσει τὸ γεγονός καὶ γιὰ νὰ τιμῆσει τὸν πρωτεργάτη τῆς νίκης Sebastiano Venier. Αὐτὸς ἦταν καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ δοξολογία ἐκείνη πραγματοποιήθηκε στὰ ἰταλικά, «in lingua postea», ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ ἀνώνυμος ἀφηγητῆς⁽¹⁾.

Τὴ διοίκηση τοῦ Σοποτοῦ ἀνέλαβε ὁ Μανόλης Μόρμορης, πού πῆρε τὸν τίτλο τοῦ «governator» καὶ ἐγκατεστάθηκε στὸ φρούριο μὲ βοηθοὺς δύο Ἰταλοὺς στρατιωτικούς, τὸν Bernardino Benzoni, διοικητὴ πενήντα ἀνδρῶν, καὶ τὸν Tommaso Adamo, μὲ ἑκατὸ ἄνδρες. Γιὰ νὰ ἐξουδετερωθοῦν μελλοντικὲς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴ θάλασσα, στάλθηκαν καὶ στήθηκαν στὸ Σοποτὸ νέα καὶ ἰσχυρὰ πυροβόλα⁽²⁾.

Μὲ τὴν ἀφίξη τοῦ Μόρμορη στὸ Σοποτὸ ἡ ἐπανάσταση στὴ Χιμάρα ἐνισχύθηκε. Στὶς 15 Ἰουνίου προσχώρησε στοὺς ἐπαναστάτες ἄλλο ἓνα χωριό, ἡ Ὀρέσα, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τριῶν χωριῶν τῆς περιοχῆς τῆς Νίβιτσας ἄρχισαν νὰ πολιορκοῦν ἄλλο ἓνα σημαντικὸ φρούριο τῆς Χιμάρας, τὸ κάστρο τῆς Νίβιτσας⁽³⁾, πού ἡ τουρκικὴ διοίκηση κατόρθωσε πρὶν τρία ἀκριβῶς χρόνια νὰ τὸ οἰκοδομήσει μὲ πολλὰς προσπάθειες καὶ παρὰ τὴν ἰσχυρὴ ἀντίδραση τῶν Χιμαριωτῶν⁽⁴⁾. Ἡ πολιορκία τῆς Νίβιτσας κράτησε πάρα πολὺ χρόνο. Μόλις τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1571 καὶ ὕστερα ἀπὸ ἰσχυρὴ πίεση τῶν ἐπαναστατῶν, ἔπεσε κι' αὐτὸ τὸ τουρκικὸ ὀρμητήριον. Οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ αἰχμαλωτίστηκαν ἢ σφάχτηκαν. Ἀνάμεσα στοὺς τελευταίους καὶ ὁ Τοῦρκος διοικητῆς τοῦ κάστρου, πού κατὰ τίς πληροφορίες τῶν Βενετῶν ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ σημαντικὸς στρατιωτικὸς διοικητὲς τῆς περιοχῆς⁽⁵⁾.

Ἐπανάσταση στὴ Χιμάρα καὶ στὶς νότιες ἐπαρχίες τῆς Ἀλβανίας ἐπιχείρησαν τὴν ἴδια ἐποχὴ νὰ προκαλέσουν καὶ οἱ Ἰσπανοί, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Οἱ κάτοικοι τῶν περιοχῶν αὐτῶν δὲν εἶχαν διακόψει τίς ἐπαφές τους μὲ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης, μολονότι ὁ τελευταῖος, λίγους μῆνες πρὶν, τοὺς εἶχε ἀπογοητεύσει ἀρνούμενος νὰ τοὺς προσφέρῃ τὴ βοήθεια καὶ τὰ δπλα πού τοῦ ζητοῦσαν γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀνταρσίας τους. Οἱ ἐπαφές αὐτὲς διατηρήθηκαν παρὰ τίς ἀντιδράσεις τῶν Βενετῶν τῆς Κέρκυρας, πού ἀνακάλυπταν μὲ πολλοὺς τρόπους τίς συνεννοήσεις τῶν Χιμαριωτῶν μὲ τοὺς Ἰσπανοὺς τοῦ Ὀτραντο καὶ τῆς Νεάπολης. Οἱ Χιμαριῶτες

1. Correr, δ. π., φ. 1267v.

2. Μερικοὺς μῆνες ἀργότερα στάλθηκαν καὶ ἄλλα, συμπληρωματικὰ ἐφόδια γιὰ τὴν ὀχύρωσή του (A. S. V. — Sen. Mag, filza 48, χ. ἀ., ὅπου ἐγγραφο σταλμένο στὴν Κέρκυρα στὶς 13 Φεβρουαρίου 1571).

3. Correr, δ. π., φ. 1267v.

4. Ἡ πληροφορία στὸ A. G. S. — E 1056, ἀριθ. 59.

5. A. S. V. — C. C. X, Parti Secrete, Registro IX, φ. 157r — 157v, ὅπου ἀντίγραφο ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Βενετὸ βάλιλο στὴν Κωνσταντινούπολη, ὑπομνήτης στὶς 14 Ἀπριλίου 1571.

θά στραφοῦν ὀριστικὰ πρὸς τὴν Ἰσπανία λίγο ἀργότερα, ὅστερα ἀπὸ τῆ βενετοτουρκικῆ συνθήκη τοῦ Μαρτίου τοῦ 1573, ὅταν οἱ Βενετοὶ θὰ παραδώσουν στοὺς Τούρκους καὶ τὸ Σοποτό. Ἡ ἐνέργεια ἐκείνη τῆς βενετικῆς κυβέρνησης προκάλεσε, ὅπως ἦταν φυσικό, δικαιολογημένη ἀπογοήτευση στοὺς Ἠπειρώτες, πού τότες ἐλπίδες εἶχαν στηρίξει στὴν ἄλωση τοῦ φρουρίου αὐτοῦ καὶ στὴν ὁποία, καθὼς εἶδαμε, εἶχαν παίξει πολὺ σημαντικό ρόλο.

Τὴν ἀνάμιξη τῶν Ἰσπανῶν στὰ ζητήματα τῆς Βορείου Ἠπείρου ἐπιχείρησε νὰ προκαλέσῃ στὰ 1570 ὁ Πέτρος Τσουντσάρος, πού ἀναφέραμε καὶ πιὸ πάνω, σὲ συνεργασία μὲ τὸν συμπατριώτη του Ἀνδρέα Μουζάκη καὶ μερικοὺς ἀνώνυμους προκρίτους τῶν ὄρεινῶν χωριῶν τῆς περιοχῆς⁽¹⁾. Τὴν 1 Ἰουνίου 1570, ἕνα μῆνα δηλαδὴ πιὸ ἀργὰ ἀπὸ τὴν ἐναρξη τῶν προσπαθειῶν τῶν Βενετῶν νὰ ἐπαναστατήσουν τὴ Χιμάρα καὶ μιὰ μόνο ἐβδομάδα πρὶν ἀπὸ τὴν πολιορκία τοῦ Σοποτοῦ, ὁ Τσουντσάρος, πού ὑπηρετοῦσε ἀπὸ χρόνια τοὺς Ἰσπανοὺς στὸ Μιλάνο, διαβιβάζει στὴν ἀδελφὴ τοῦ βασιλέα Φιλίππου Β' στὴ Μαδρίτη τὶς ἐκκλήσεις τῶν συμπατριωτῶν του, πού ζητοῦσαν ἐνοπλὴ ἐπέμβαση τῶν ἰσπανικῶν δυνάμεων στὴ νότια Ἀλβανία καὶ τὴ Χιμάρα καὶ ὅπλα γιὰ νὰ ἐφοδιάσουν τοὺς κατοίκους. Ὁ Τσουντσάρος ζήτησε δυὸ χιλιάδες ἀρκεβούζια, δυὸ χιλιάδες λόγγες καὶ διακόσιους ἔμπειρους Ἰσπανοὺς πεζοὺς ὡς ἀρχηγοὺς τῶν ἐπαναστατῶν. Ἡ ἐκκλήση αὐτὴ συνοδεύονταν καὶ ἀπὸ ρητὲς διαβεβαιώσεις ὅτι ἡ ἐπανάσταση θὰ πραγματοποιιοῦνταν ἐν ὀνόματι τοῦ Φιλίππου Β' καὶ ὄχι τῆς Βενετίας. Οἱ αὐθαιρεσίες πού διέπρατταν τὰ πληρώματα τοῦ βενετικοῦ στόλου στὶς περιοχὲς ἐκεῖνες εἶχαν προκαλέσει, ὅπως ἰσχυριζόταν ὁ Τσουντσάρος — χωρὶς νὰ εἶναι πολὺ μακριὰ καὶ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα —, μεγάλη δυσαρέσκεια στὸν πληθυσμὸ⁽²⁾.

Ἀλλὰ ἡ προώθηση τῶν προτάσεων αὐτῶν καθυστεροῦσε ὑπερβολικά, παρὰ τὶς ἐπίμονες ἐκκλήσεις τοῦ Τσουντσάρου καὶ τῶν φίλων του στὸ Μιλάνο καὶ τὴ Μαδρίτη. Καὶ οἱ Βενετοὶ εἶχαν κιόλας καταλάβει τὸ Σοποτό. Ὁ «στρατιώτης» ἀναγγέλλει βέβαια μὲ χαρὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ καὶ ἐξαίρει τὴ νίκη τῶν Χιμαριωτῶν, ὅλλὰ δὲν κρύβει καὶ τὴν πικρία του γιὰ τὴν καθυστέρηση τῶν Ἰσπανῶν καὶ γιὰ τὴν παλιότερη ἀδιαφορία τοῦ ἀντιβασιλέα τῆς Νεάπολης⁽³⁾. Μὴ χάνοντας ὅμως τὶς ἐλπίδες του, συνέχισε τὶς προσπάθειές του καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα, ὅταν ἡ τακτικὴ τῶν Βενετῶν θὰ ἀπογοητεύσῃ τοὺς Ἑλληνας καὶ θὰ τοὺς στρέψῃ καὶ πάλι πρὸς τὸν Ἰσπανὸ ἀντιβασιλέα.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ, πρὶν ἀκόμη πραγματοποιηθῇ ἡ πολιορκία τοῦ Σοποτοῦ καὶ ἡ ἐπανάσταση στὴ Χιμάρα, ὁ Ἑλληνας λόγιος καὶ ἱππότης τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Στεφάνου Ἀνδρέας Λονδάνος⁽⁴⁾ προτείνει στοὺς Βενετοὺς νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν Πάργα στὸ θεσσαλικὸ Μοσχολούρι⁽⁴⁾. Ὁ Λονδάνος ὑποστήριζε ὅτι, ἂν ἡ ἐπίθεσις γινόταν στὶς 20 Ἰουνίου, πού ἦταν ἡμέρα μεγάλης ἐμποροπανήγυρης στὴν περιοχὴ αὐτὴ, θὰ προκαλοῦσε στὴν

1. Ἡ σχετικὴ ἀλληλογραφία στὸ Α. Γ. Σ. — Ε 1214, ἀριθ. 139, 140, Ε 1227, ἀριθ. 138, 140, Ε 1231, ἀριθ. 26, Ε 1401, ἀριθ. 63 Ἡ ἀναλυτικὴ ἐκμετάλλευση τῶν πηγῶν αὐτῶν δὲν μπορεῖ νὰ περιληφθῇ στὴ μικρὴ αὐτὴ ἐργασία.

2. Βλ. πρόχειρα στὴ Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, τόμ. 1, Ἐν Ἀθήναις 1856, σ. 201 καὶ Π. Α. Σ(α λ α π ἄ ν τ α), Ἡ Πάργα, ἥτοι μονογραφία αὐτῆς ἀπὸ τῆς κτίσεως μέχρι τῆς παρά τῶν Ἀγγλῶν πωλήσεώς της εἰς τοὺς Τούρκους, Ἐν Ἀθήναις 1861, σ. 89—91. Πρ βλ. καὶ Ρ α γ υ τ α, ὁ. π., σ. 73.

3. Α. Γ. Σ.—Ε 1214, ἀριθ. 140, ὅπου ἀναφέρει ὅτι ὁ ἀντιβασιλέας τοὺς ξεγέλασε μὲ μικρὰ δῶρα καὶ ἀσήμαντη βοήθεια, ἀποφεύγοντας συστηματικὰ νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ οὐσιαστικὰ.

4. Μερικὰ δείγματα τῆς φιλολογικῆς του παραγωγῆς δημοσιεύτηκαν στὴ συλλογὴ τοῦ I o. L a m i u s, Deliciae eruditorum... κλπ., τόμ. 25, Florentiae 1754, σ. 26—27,

Ἡπειρο πολὺ μεγάλη ἐντύπωση θὰ ἀποδείκνυε τὴν τόλμη τῶν βενετικῶν δυνάμεων καὶ θὰ ἐνίσχυε τὴν ἀπόφαση τῶν Ἡπειρωτῶν νὰ ἐπαναστατήσουν στὸ πλευρὸ τῆς Γαληνότατης ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὁ Ἑλληνας λόγιος ἰσχυρίστηκε ὅτι εἶχε στὰ χέρια του ἔγγραφες διαβεβαιώσεις ἀπὸ ἀνθρώπους τῶν χωριῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλες ἑλληνικὲς περιοχές, γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους στὸν πόλεμο καὶ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἐπανάστασης σὲ περίπτωση βενετικῆς ἐνοπλῆς ἐπέμβασης⁽¹⁾.

Οἱ Βενετοὶ δὲν πραγματοποίησαν—ὄσο τουλάχιστο μπόρεσα νὰ ἐξακριβώσω ἀπὸ ἀρχειακὲς μαρτυρίες—καμιὰ ἐπιχείρηση στὸ Μοσχολούρι. Δοκίμασαν ὁμως τὸν ἴδιο χρόνο νὰ ἐκπορθήσουν ἕνα ἄλλο σημαντικό φρούριο τῆς Ἡπείρου, ἐξ ἴσου σημαντικό μὲ τὸ Σοποτό, τὸ Μαργαρίτι τῆς Θεσπρωτίας. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιχείρηση, στάλθηκε ὁ Πέτρος Λάντζας μὲ τὸν μηχανικὸ τοῦ βενετικοῦ στόλου καὶ συγκέντρωσαν τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιὰ τὰ μονοπάτια, ἀπ' ὅπου θὰ ὀδηγοῦνταν τὸ πυροβολικόν, καὶ γιὰ τὶς θέσεις ποὺ θὰ καταλάμβαναν οἱ πολιορκητές⁽²⁾. Ἡ πολιορκία τοῦ Μαργαριτιοῦ δὲν ἐπέτυχε στὸ τέλος. Παρὰ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὶς σοβαρὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις ποὺ χρησιμοποιήθηκαν (πέντε χιλιάδες πεζοί, σαράντα ὀκτὼ γαλέρες καὶ τέσσερα ἰσχυρὰ πυροβόλα), τὸ Μαργαρίτι δὲν ἔπεσε. Ἡ ἔλλειψη συντονισμοῦ στὶς ἐνέργειες τοῦ διοικητῆ τοῦ βενετικοῦ πεζικοῦ Sforza Pallavicini καὶ τοῦ προβλεπτῆ Celsi ὀδήγησε στὸ ναυάγιο τῶν βενετικῶν προσπαθειῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Pallavicini προσπάθησε νὰ ἀποφύγη τὶς εὐθύνες γιὰ τὴν ἀποτυχία· δὲν τὴν ἀπέδωσε ὁμως στοὺς Ἑλληνες, ὅπως ἄδικα ὑποστήριξε ὁ Paruta⁽³⁾. Ἐπιχείρησε μόνον νὰ διοργανώσῃ παρόμοιες ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆς Λευκάδας ἢ τῆς Πρέβεζας, ἐλπίζοντας ἔτσι νὰ μετριάσῃ τὴν κακὴ ἐντύπωση τῆς ἀποτυχίας τοῦ Μαργαριτιοῦ· δὲν κατόρθωσε στὸ τέλος νὰ πραγματοποιήσῃ οὔτε αὐτές. Ἀλλὰ τὸ φρούριο τῆς Θεσπρωτίας ἔπεσε σύντομα στὰ χέρια τῶν Βενετῶν, σὲ νέα πολιορκία ποὺ ἐπεχειρήθηκε τὸ 1571⁽⁴⁾. Στὸ ἔτος αὐτό, ἀλλὰ καὶ στὰ ἀμέσως ἐπόμενα, ἡ συμμετοχὴ τῶν Χιμιριωτῶν στὸν ἀντιτουρκικὸ ἀγῶνα ἦταν σημαντικὴ. Δὲν εἶναι ὁμως σκοπὸς τῆς ἐργασίας αὐτῆς νὰ συμπεριλάβῃ στὰ στενὰ τῆς πλαίσια καὶ ἐκεῖνα τὰ γεγονότα.

122—123, 123—124, 141—143. Ἐνδιαφέρον εἶναι ἕνα ἐκτενὲς ὑπόμνημά του γιὰ τὴν Πελοπόννησο, ποὺ ὑπέβαλε στὸ βενετικὸ Συμβούλιο τῶν Δέκα στίς 7 Ἰουνίου 1570, ζητώντας τὴν ἀπελευθέρωσή της ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ προτείνοντας τὰ σχέδια τῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ θὰ ἔκαναν εὐκόλη τὴν πραγματοποίησή της (A. S. V.—Miscellanea Codici, n° 110). Ὁ Λονδάνος ἀφησε καὶ ἐντυπες ἐργασίες τοῦ φιλολογικοῦ χαρακτήρα, ποὺ δὲν εἶναι γνωστὲς στὴ βιβλιογραφία τοῦ Emile Legrand.

1. Ἡ πρότασή του συζητήθηκε στὸ Συμβούλιο τῶν Δέκα στίς 29 Ἰανουαρίου 1571 μαζί μὲ ἄλλη παρόμοια τοῦ Κερκυραίου Ἀντωνίου (;) Ἐπάρχου. Παραπέμφθηκαν στὸν Ναυπλιώτη στρατιωτικὸ Γεώργιο Σασσᾶ, ποὺ ὑπηρετοῦσε τότε στὴ Ζάρα τῆς Δαλματίας, ἀλλὰ ἦταν εἰδικὸς γιὰ τὰ πολεμικὰ ζητήματα τῆς ὑπόδουλης πατρίδας του καὶ ἰδιαίτερα τῆς Πελοποννήσου (A. S. V., C. C. X, Parti Secrete, Registro IX, φ. 127v—128r. Γιὰ τὴν ἐπιχείρηση στὸ Μοσχολούρι ἀναφέρθηκε ὁ Λονδάνος σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς Δέκα τῆς 7 Ἰουνίου 1570 (A. S. V.—Miscellanea Codici, n° 110, φ. 2r).

2. A. S. V.—Sen. Mag, filza 51, χ. ἀ. (ἔγγρ. τῆς 15 Μαρτίου 1571) Στὴν ἐπιχείρηση τοῦ Μαργαριτιοῦ πῆραν μέρος καὶ οἱ Χριστόφορος Κοντοκάλης καὶ Μέξας Γκέρμπεσης (A. S. V.—Sen. Mag, filza 51, χ. ἀ. [=ἔγγρ. τῆς 18 Ἰουνίου 1572 καὶ 17 Ἀπριλίου τοῦ ἴδιου ἔτους, γιὰ τὸν Γκέρμπεση]).

3. Paruta, δ.π., σ. 71 (πρβλ. καὶ Σάθα, δ.π., σ. 164, σημ. 4). Κατηγορίες γιὰ κύρια εὐθύνη τῶν Ἑλλήνων συνεργατῶν του δὲν βρῆκα στὴν ἐκθεση τοῦ Pallavicini, ποὺ ὑποβλήθηκε στὸ Δόγη στίς 27 Ἀπριλίου 1571 (A. S. V.—Secreta : Archivio Proprio Giacomo Contarini, busta 14, φ. 251r—257v. Τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Μαργαρίτι στὰ φφ. 252r—252v).

4. Paruta, δ.π., σ. 264—265.

